

Ștefana Neagu
Luminița Paraipan

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Texte literare

din manualele alternative

clasa a VIII-a

- repere de interpretare
- exerciții

CORINT
EDUCAȚIONAL

CUPRINS

Cuvânt-înainte	3
LITERATURA POPULARĂ	5
Genul liric	7
Doina	7
<i>Frunză verde magheran...</i> (L. P.)	7
Genul epic	11
Balada	11
<i>Miorița</i> (L. P.)	11
LITERATURA CULTĂ	19
Genul liric	21
<i>Lacul</i> de Mihai Eminescu (L. P.)	21
<i>Dorința</i> de Mihai Eminescu (L. P.)	24
<i>Fântâna</i> de Alexandru Macedonski (Ș. N.)	27
<i>Iertare</i> de Alexandru Macedonski (Ș. N.)	30
<i>Doina</i> de Octavian Goga (L. P.)	32
<i>Izvorul nopții</i> de Lucian Blaga (Ș. N.)	36
<i>Amurg de toamnă</i> de Lucian Blaga (Ș. N.)	39
<i>Emoție de toamnă</i> de Nichita Stănescu (Ș. N.)	40
Genul epic	43
Nuvela	43
<i>Popa Tanda</i> de Ioan Slavici (L. P.)	43
<i>Dincolo de nisipuri</i> de Fănuș Neagu (L. P.)	50
Povestirea	56
<i>Balaurul</i> de Mihail Sadoveanu (Ș. N.)	56
<i>Planeta celor doi sori</i> de Horia Aramă (Ș. N.)	62
<i>Târziu, când zăpezile sunt albastre</i> de Fănuș Neagu (L. P.)	68

Romanul	73
<i>Baltagul</i> de Mihail Sadoveanu (Ș. N.)	73
<i>Ciulinii Bărăganului</i> de Panait Istrati (Ș. N.)	85
<i>La Medeleni</i> de Ionel Teodoreanu (Ș. N.)	91
<i>Roboții de pe Aurora</i> de Isaac Asimov (Ș. N.)	97
<i>Castelul fetei în alb</i> de Constantin Chiriță (L. P.)	101
<i>Orbitor. Aripa stângă</i> de Mircea Cărtărescu (Ș. N.)	106
Genul dramatic	111
Comedia	111
<i>O scrisoare pierdută</i> de I.L. Caragiale (Ș. N.)	111
<i>Crimă pe palier</i> de Ion Băieșu (L. P.)	125
Repere teoretice	137
Figuri de stil	147
Elemente de versificație	151
Textul argumentativ	155

CUVÂNT-ÎNAINTE

Această carte se adresează deopotrivă elevilor și profesorilor, întrucât abordează texte din toate manualele alternative, construind, astfel, o imagine de ansamblu a literaturii române, de la începuturi, până la Mircea Cărtărescu. Este un auxiliar care respectă programa școlară, riguros din punct de vedere didactic și științific, dar având, totodată, caracter complementar, deschis. Cartea este, implicit, un ghid de lectură, oferind informații suplimentare, față de manuale, despre viața și creația fiecărui scriitor, despre contextul literar în care au apărut operele analizate.

Lucrarea este și un instrument eficient în pregătirea pentru evaluarea națională, deoarece cuprinde, într-o formă sintetică, toate problemele de teorie literară prevăzute în programa pentru examen. De asemenea, sunt prezentate modele de compuneri de tip argumentare, povestire, rezumat, caracterizare de personaj, semnificația titlului.

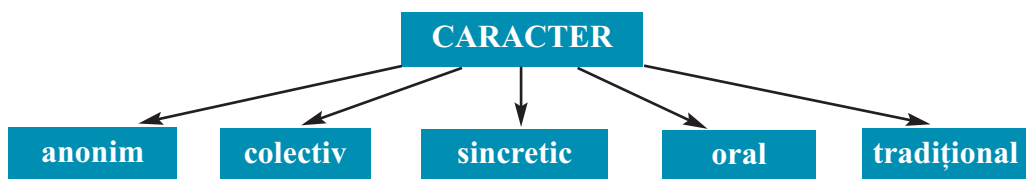
Nu comentarii kilometrice, de învățat pe de rost, veți găsi în carte, ci informații incitante, prezentate atractiv, exerciții variate, antrenante, care se pot rezolva prin lectura atentă, activă a materialului oferit, dar și prin studiu individual. Seturile de exerciții, axate în principal pe literatură, conțin și elemente de limbă și comunicare, diferite de cele din manual.

Profesorul nu trebuie să-i impună elevului ce să spună, ci să-l obișnuiască, printr-un demers didactic gradat, cu un stil de a privi textul literar. Noi oferim elevilor direcții de abordare a literaturii, elementele-cheie pentru înțelegerea și interpretarea textului, aplicații ale cunoștințelor de teorie literară. Le punem la dispoziție, într-un stil agreabil și just totodată, fișe de lectură structurate atent, care pot fi adaptate de profesori, în funcție de nivelul clasei. Ne interesează, pe de altă parte, creativitatea elevilor și multe exerciții sunt gândite în acest sens.

Având o experiență didactică semnificativă, venind din școli prestigioase, cunoaștem direct problemele pe care le implică studiul limbii și literaturii române. Cartea de față este, prin urmare, rodul practicii didactice, dar și, dacă ne este permis, al pasiunii noastre pentru literatură.

Autoarele

LITERATURA POPULARĂ



GENUL LIRIC

Genul literar: liric (eul liric/eul poetic; stil confesiv; expresivitatea limbajului → figuri de stil, imagini artistice, elemente de versificație, semne de punctuație); teme și motive literare.

DOINA

- *cântec prelung* sau *cântec lung* – denumiri din Oltenia, (cf. *Dicționarului de termeni literari*, Editura Academiei, București, 1976);
- text liric în care sunt exprimate puternice sentimente de dragoste, jale, dor;
- o creație specifică poporului român;
- în funcție de temă, poate fi: de dragoste, de dor, de haiducie, de cătănie, de înstrăinare etc.

Frunză verde magheran...

Publicată: în culegerea *Poezii populare. Balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri*, I-II Iași, 1852-1853;

- una dintre primele antologii de texte populare culese din toate regiunile românești de atunci, fapt care a demonstrat caracterul unitar al folclorului nostru;
- în prefața cărții, Alecsandri accentuează valoarea estetică și morală a creațiilor folclorice și realizează o clasificare a acestor producții populare;
- culegerea a constituit o importantă sursă de inspirație pentru literatura cultă de mai târziu.

Titlul: *Frunză verde magheran...*

- o structură specifică liricii populare → *frunză verde*, urmată de numele unei plante → *magheran*;
- reluat în primul vers și la începutul strofei a patra, modificat: *Frunză verde păducel*;
- exprimă legătura cu natura și anticipează încadrarea textului în categoria doinei de voinicie;
- punctele de suspensie marchează încărcătura afectivă a ideilor exprimate în cadrul textului.

Teme/motive literare: patriotismul, lupta pentru dreptate/haiducia, frunza, pădurea, nașterea miraculoasă, pandurul, Oltul, norocul

- versurile exprimă dorința puternică de a deveni un reprezentant al dreptății, de a-l urma pe Tudor Vladimirescu și pe pandurii săi;
- este conturat portretul voinicului, caracterizat de numeroase atribute:
 - singuratic – *C-am fugit de la părinți/Tot în munți la Mehedinți;*
 - viteaz – *Ș-am ajuns un voinicel/Cu inima de oțel.*
 - luptător iscusit – *Care știe să chitească/Rândunica s-o lovească,/Și mai știe de călare/Să se lupte-n fuga mare;*
 - puternic – *Și mai știe să înoate/Vâslind Dunărea din coate.*
- comuniunea cu natura, o temă des întâlnită în textele populare, este evidențiată din prima strofă (*Sunt născut pe frunzi de fag; Și-s scâldat de mic în Olt; Și-s frecat cu busuioc*); acest adevărat ritual introduce motivul nașterii miraculoase al celui care va avea o soartă ieșită din comun; semnele destinului unic se disting din momentul nașterii;
- motivele literare: *frunza, Oltul, pădurea* arată că natura este o constantă în viața celui care aspiră să devină un luptător pentru dreptate;
- invocarea figurii lui Tudor Vladimirescu, conducătorul Revoluției de la 1821 și al pandurilor din Țara Românească, arată, o dată în plus, tema doinei (*Aoleu! ce foc de dor!/Veni-va badea Tudor/Să mai strângă din păduri/Cete mândre de panduri...*);
- strofa finală face referire la motivul norocului, norocul înțeles ca destin; întreaga existență a voinicului a fost o continuă formare pentru întâlnirea sorții; ajuns la desăvârșirea calităților sale, nerăbdarea acestei întâlniri devine *foc* (*Aoleu! mă arde focul/Ca să-mi cerc și eu norocul./Aoleu! de rău, de bine,/Țipă sufletul în mine!*).

Apartenența la specie: doină

- vocea lirică exprimă în mod direct stările și sentimentele determinate de dorința luptei pentru o cauză nobilă; subiectivitatea discursului este marcată de verbele și formele pronominale la persoana I, singular (*sunt, -s, să am/m-, mă, -mi*);
- destinul unic al celui care la tinerețe va lua calea luptei pentru dreptate socială este anticipat de calitățile dobândite la naștere și prin botez – iubit, viteaz, norocos: *Sunt născut pe frunzi de fag/Ca să fiu la lume drag./Și-s scâldat de mic în Olt,/Să mă fac viteaz de tot/Și-s frecat cu busuioc,/Să am zile cu noroc*;
- despărțirea de familie marchează trecerea într-o altă etapă a vieții, dar și dedicarea către o singură cauză – desăvârșirea calităților necesare unui erou, retragerea sa în mijlocul naturii: *C-am fugit de la părinți/Tot în munți la Mehedinți,/Apoi m-am lăsat în vale/Cu trei rânduri de pistoale,/Și-am ajuns un voinicel/Cu inima de oțel*;

- intrarea în rândul pandurilor lui Tudor este idealul care va da sens întregii sale existențe: (*Aoleu! ce foc de dor!/Veni-va badea Tudor/Să mai străngă din loc în loc de prin păduri/Cete mândre de panduri...*)
- figurile de stil dau versurilor o expresivitate aparte, specifică tonalității populare:
 - epitete: (*cete*) *mândre*, (*șoiman*) *mehedișel*;
 - metaforă: *inima de oțel*;
 - exclamații retorice: *Aoleu! ce foc de dor!*; *Aoleu! de rău de bine/Țipă sufletul în mine!*;
- caracterul popular al textului este evident și prin limbajul specific:
 - *frunzi, maica, să chitească, să cerc* (termeni populari);
 - *voinicel, mehedișel* (diminutive);
 - *veni-va* (formă inversată de viitor), (*cine*)-*a merge* (viitor popular);
 - *badea* (apelativ);
 - *frunză verde magheran, frunză verde păducel, Aoleu! ce foc de dor!, Aoleu! mă arde focul, Aoleu! de rău, de bine* (expresii populare).
- întregul discurs liric pare exprimat prin viu grai, datorită unor elemente precum:
 - expresiile populare: *frunză verde magheran, frunză verde păducel*;
 - interjecția – *Aoleu!* cu rol în exprimarea unei stări interioare puternice, aceea de a deveni haiduc, un justițiar;
 - începutul versurilor prin *și* (exemple: *Și-s scădat de mic în Olt; Și-s frecat cu busuioc; Ș-am ajuns un voinicel*);
 - semnele de punctuație care exprimă puternica încărcătură afectivă a dorinței de a deveni pandur.
- muzicalitatea versurilor este dată de:
 - elementele de versificație (rima împerecheată și măsura de 7-8 silabe);
 - cuvintele sau expresiile populare;
 - repetițiile;
 - paralelismul sintactic (prima și ultima strofă, fiecare în interior; strofele 3 cu 5).

Structura textului

- în cadrul celor cinci strofe inegale, pot fi distinse câteva secvențe lirice care fac trimitere la diferite etape ale vieții – nașterea (*Sunt născut pe frunzi de fag*), botezul (*Și-s scădat de mic în Olt*), tinerețea (*După ce am mai crescut,/Din ochi maica m-a pierdut*), maturitatea (*Aoleu! mă arde focul/Ca să-mi cerc și eu norocul.*);
- odată ajuns la maturitate, singura dorință este aceea de a fi alături de *badea Tudor* – apelativul (*badea*) sugerează atât admirația, cât și familiaritatea față de cel privit ca un model existențial;
- simetria textului este dată, pe de o parte, de versurile *Frunză verde magheran* și *Frunză verde păducel*, care pot fi considerate refrenul doinei, de exclamațiile *Aoleu! ce foc de dor; Aoleu! mă arde focul; Aoleu! de rău, de bine*, iar, pe de altă parte, de paralelismul sintactic.

EXERCIIU

- 1 Notai ŝase termeni din familia lexicală a substantivului *pădure*.
- 2 Indicați gradul de comparație al adjectivului din structura *viteaz de tot* și explicați cum s-a format.
- 3 Analizați morfologic și sintactic cuvintele din versul *Cine-a merge după el?*
- 4 Încercuiți varianta corectă de răspuns.

În a doua strofă a doinei studiate, propozițiile secundare sunt:

- a) trei;
- b) patru;
- c) două.

- 5 De obicei, doinele sunt cântate, iar ritmul este lent. Ce tip de linie melodică s-ar potrivi textului *Frunză verde magheran...*? Justificați!
- 6 Comentați, într-un text de 6-8 rânduri, ultima strofă a doinei.
- 7 Citiți fragmentul de mai jos. Prezentați, în 10-12 rânduri, diferențele dintre portretul istoric al lui Tudor Vladimirescu și cel din doina studiată.

Tudor Vladimirescu s-a născut în satul Vladimiri din ținutul Gorj. Era un mic boier provenit din țărani moșneni și participase ca voluntar la războiul ruso-turc (1806-1812). În 1813 este numit căpitan de panduri. Datorită experienței sale militare, după moartea domnitorului Alexandru Șuțu, Tudor este desemnat de boieri să ridice o oaste a țării. Mișcarea, pornită inițial fără vreo ideologie, devine treptat socială și națională, aliindu-se cu Eteria. Intrat în conflict cu conducătorul ei, Alexandru Ipsilanti, Tudor este asasinat din ordinul acestuia la Târgoviște.

(Sorin Oane, Maria Ochescu, *Istorie. Manual pentru clasa a VIII-a*, Humanitas, 2004, p. 98)

- 8 Realizați o compunere, de 10-12 rânduri, în care să prezentați portretul moral al pandurului, așa cum apare în doina studiată.
- 9 Completați, sub formă de notițe, tabelul de mai jos.

Doina

Basmul

Specie a genului:

Trăsături diferite:

.....	
—		—
—		—
—		—

Trăsături comune (ca specii ale literaturii populare):

.....

- 10 Transcrieți în caiete schema care indică trăsăturile literaturii populare și notați, pe scurt, explicația potrivită pentru fiecare.